“Ik vond dat het veelzijdiger moest”

Leo Cornelissen nam afscheid als voorzitter

door Minze bij de Weg

“Een paar jaar geleden zat ik met de stipendiaten in Bayreuth bij de laatste *Parsifal*. Een van die meiden kwam helemaal lijkbleek naar buiten, die was helemaal dizzy. Na afloop ’s avonds stond ik nog wat te praten, een borreltje te drinken. Iedereen was zo ongeveer weg en ik zie daar een figuur op een bank zitten. Dat was ze nog steeds. Die zat driekwartier na de voorstelling nog helemaal in elkaar gedoken, het allemaal te verwerken. Dat kan je gebeuren bij Wagner. Dat is het rare, we hebben nu zoveel voorstellingen gezien, voor mij bij elkaar wel 260. Ik ga nu in het najaar in Berlijn naar mijn negentiende *Ring*. Waarom blijven wij, idioten zoals ik, maar gaan? Het is een supersmal oeuvre, en toch blijft iedereen gaan. Het blijft boeien.”

Bayreuth 2019, Tannhäuser

Aan het woord is Leo Cornelissen. In januari nam hij afscheid als voorzitter van het Wagnergenootschap. Hij kent de Wagner-verslaving als geen ander. Maar hoe kwam hij bij Wagner terecht? Om een antwoord te vinden op die vraag moeten we eerst een omweg maken langs niet geslaagde ontmoetingspogingen, te beginnen bij zijn jeugd.

Omdat zijn moeder ziekelijk was ging de jonge Leo van 1950 tot 1957 naar een kostschool in Eindhoven. Deze school werd geleid door een Gentse monnikenorde die veel aan cultuur deed.
“Toneelzaal erbij, toneelspelen, ik heb ook veel delen uit de Winterreise gezongen, wist ik veel waar het over ging. In elke klas stond een harmonium en elke dag zongen we gregoriaans, wat ik nog steeds heel aardig vind. Daar heb ik mijn culturele opvoeding gekregen.
Op zondagmiddag was er op de radio opera, kwam er muziek, na Hilterman. Daar is ook wel Wagner bij geweest. Ik moet je zeggen: dat was vreselijk! Wij deden veel aan zang, maar dit was toch geen zang. Dit was kattengemiauw, geschreeuw. Die mensen moeten gewoon gek zijn geweest. Dat was mijn oordeel. Dus daar gebeurde niks. Maar ik hield wel van muziek. Ik heb de Mattheuspassion ontdekt, werd lid van Jeugd en Muziek, maar er kwam natuurlijk geen Wagner langs.”

Heel matig

Na de HBS ging ik naar Nijenrode. In het tweede jaar moest je een maand stage lopen in het buitenland. Mijn vader had ervoor gezorgd dat ik bij Philips in Wenen kon komen. Wat doe je daar in de maand januari, met tot je enkels in de sneeuw, als je van muziek houdt: je gaat naar de opera. Daar deden ze *Der Fliegende Holländer*. Dat wilde ik wel eens zien, wist ik veel van wie dat was. Ik kende het verhaal van Heine. Ik vond het maar heel matig. Maar als ik je nou het programma laat zien, dan ga je trillen. Dat waren Karl Böhm, Birgit Nilsson, Hans Hotter, Kurt Böhme, Fritz Uhl, Elisabeth Höngen en Anton Dermota, de top. Er was ook een *Rosenkavalier* van Strauss. Dat was heel andere muziek dan ik verwacht had, er was nog een andere Strauss merkte ik. Ik was nog erg groen. Wagner kwam dus niet binnen.”

Dat gebeurde ook niet in de daaropvolgende jaren. Hij had abonnementen bij het Amsterdamse Uitbureau en daarin kwam af en toe een Wagner langs. Maar pas in 1985 was het raak. “Het Holland Festival in Carré werd geopend met een *Meistersinger*. Regie Moshinsky, het Concertgebouworkest met Edo de Waart. Daar ben ik met Ton geweest. Ze hadden van de piste een groot berkenbos gemaakt en daar speelde alles zich af. Dat vond ik onwaarschijnlijk, zo geweldig. Daar viel het kwartje. Toen ik dat had gehoord was ik helemaal verkocht. Twee jaar later kwam er een *Tristan und Isolde* in de Stopera. Weer Concertgebouworkest. Het zag er raar uit met al die lakens. Maar ik had het nog nooit gehoord en ik was perplex van de muziek. Het begon vroeg, zes uur, mensen kwamen te laat want ze kenden dat niet en werden allemaal toegelaten. Ik heb me kapot zitten ergeren aan die mensen die het versjteerden en verstommelden, maar dat orkest, die zang. Ongekend!

Villa Wahnfried, IKON filmopname

Drie jaar terug was ik in Den Bosch voor het IVC en na afloop, terug naar het station, zag ik Jard van Nes. Ik zeg: loop ik nu samen op met de mooiste Brangäne die ik ooit heb gehoord? Ze keek mij aan. In Amsterdam, zei ik, toen met die vreselijke Tristan. Hoe u toen die Brangäne zong, dat zit nog in mijn hoofd. Ik was perplex van die muziek.
Twee jaar later kreeg je die *Parsifal* met de harnassen en de grote tafel. Op de cadens van de muziek schuift die tafel van de ene naar de andere kant over de hele toneelopening en dan komen de harnassen van achter op. Een regie van Grüber. Naderhand is er in Londen een variant van geweest en Haitink heeft als operadirigent afscheid genomen met die voorstelling. Ik ben daar bij geweest. Ik had een plaats aan de zijkant zodat ik hem en profil zag. Ik vond het een geweldig werk.”

Gaargestoomd

Na die ervaringen noemde hij zich “helemaal gaargestoomd” voor Wagner. Toch zou de stap naar het Wagnergenootschap nog even duren. Die werd gezet zoals het met veel mensen ging, via het standje van het genootschap bij een Wagner-uitvoering in het Muziektheater. In het geval van Leo Cornelissen was dat *Das Rheingold*, het begin van de fameuze *Ring*. In het begin was zijn lidmaatschap vooral passief en bestond deze uit het af en toe bijwonen van bijeenkomsten. Zijn werk verhinderde actief deelnemen. Daar kwam pas verandering in toen hij met pré-pensioen was en de toenmalige voorzitter Henk Neugarten overleed.
“De leden konden zijn spulletjes krijgen. Een relatie van mij, die ik kende via het Rembrandthuis, zat bij een woningbouwvereniging en kon een nog niet afgebouwde winkel regelen waar wij die spullen tijdelijk konden uitstallen. Toen zagen ze dat ik dingen kon regelen. Het bestuur heeft mij gevraagd of ik in het bestuur wilde komen en Ton Hogenes (de opvolger van Neugarten als voorzitter, MbdW) heeft toen meteen gevraagd of ik hem eventueel als voorzitter wilde opvolgen. Dat heeft toch nog lang geduurd. Eerst anderhalf jaar meegelopen voordat je bestuurslid werd. Daarna nog twee jaar meegedraaid voor ik uiteindelijk tot voorzitter werd gekozen. Dat leidde ertoe dat ik van de acht jaar die er voor een bestuursperiode staat, maar krap zes jaar voorzitter ben geweest.” (Plus een half jaar extra dat in 2020 werd toegevoegd, MbdW). Al met al ben ik tien jaar bestuurlijk bezig geweest.

Wie de loopbaan van Leo Cornelissen kent zal niet vreemd opkijken van dat voorzitterschap. “Ik ben sinds mijn jeugd altijd heel erg bezig geweest met organiseren. Ik was voorzitter van de debatingclub, op de kostschool deed ik namens de examenklas bij het afscheidseten het dankwoord. Typisch zo’n jongen was ik. Toen ik bij de Technische Unie kwam heb ik aandeelhoudersvergaderingen georganiseerd, lezingen, vrouwendagen voor vierduizend vrouwen. Eenmaal gepensioneerd was het commissaris hier, een bestuur daar of een Raad van Toezicht, zoals onder meer bij het Rembrandthuis. Ik heb niet anders gedaan.”

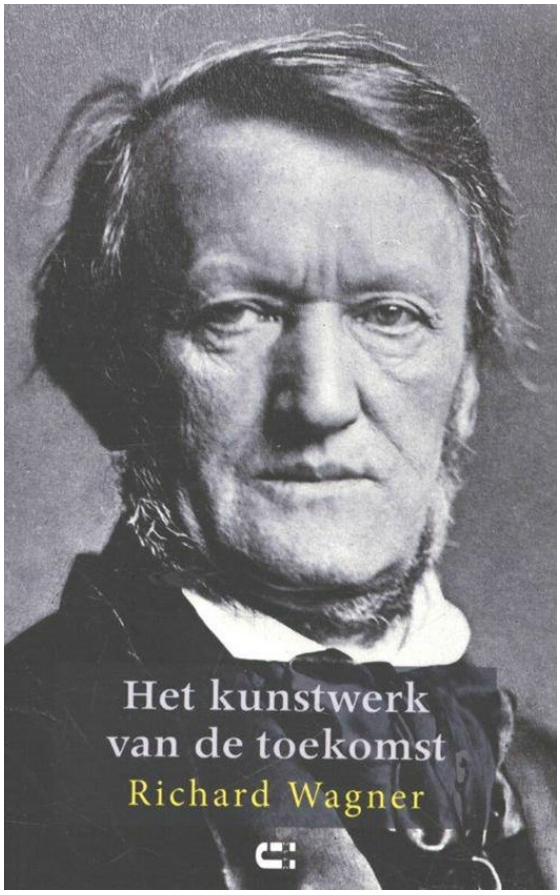
Grotere veelzijdigheid

Die activiteiten liepen allemaal een beetje af toen het Wagnergenootschap zich meldde. Net op tijd zou je kunnen zeggen, de juiste man op het juiste moment. En een kans om met iets nieuws te beginnen.

Hoe kijkt hij terug op die jaren als voorzitter? Hij begint om te zeggen dat hij het mede organiseren van het grote Wagnercongres in 2013 toch wel “achteraf bekeken een huzarenstukje” vond. Maar toen was hij nog geen voorzitter. Dat begon pas een jaar later. “Ik vond dat er meer activiteiten moesten komen, dat het veelzijdiger moest, het moest niet alleen een studievereniging zijn. Dan houd je geen leden, je moet ook verstrooiing brengen. Je moet leren, maar ook beleven. We hebben daar als bestuur heel snel aan gewerkt en ik heb daarbij veel gemeen met Peter Franken. Wij deden bijvoorbeeld de Parsifalfilmvoorstellingen op Goede Vrijdag. Ik zei al gauw: we zouden eigenlijk een keer naar een *Parsifal* toe moeten gaan met een bus. Dat is een groot succes geworden. Een keer in het voorjaar en een keer in het najaar hebben we nu een reis. Ik zag dingen die ze in het buitenland deden, zoals symposia, kunstenaarsgesprekken of een masterclass. Zo is er meer variëteit ontstaan. En het blad is belangrijker geworden. Eerlijk is eerlijk, daar heeft Ton Hogenes al het nodige aan gedaan, maar Peter Franken heeft het een fantastische extra slag gegeven.”

Internationaal Wagnercongres; congrescoördinator en spreker.

De complete Wagner vertaald

“Vaak ontwikkelen zich dingen op lange termijn. Daarom vind ik het wel jammer dat ik eruit stap. In het Wagnercongres in 2013 zaten vier partijen, waaronder de universiteit van Amsterdam. Voor de universiteit was Philip Westbroek de coördinator. Hij had voor zichzelf, uit balorigheid, een boekje van Wagner vertaald. Wat iedereen altijd als eerste neemt: *Het kunstwerk van de toekomst*. Dat vond ik heel leuk. Hij zei: ik wil nog wel eens iets vertalen, belde later op en vroeg: ik ben bezig met een bundel, zal ik *Das Judentum in der Musik* er ook bij doen? Moet je doen, zei ik, iedereen heeft er een oordeel over maar niemand heeft het gelezen. Daarna is hij begonnen aan *Oper und Drama*, wat natuurlijk Wagners hoofdwerk is. Ik hoorde van de uitgever dat het slecht verkocht. Zouden wij daar geen geld in kunnen stoppen heb ik me afgevraagd. Zo’n ontwikkeling gaat op een logische manier. We doen dingen voor de leden, maar we doen ook dingen voor de BV Nederland. Het is uniek dat nu in Nederland negentig procent van het werk van Wagner is vertaald. Er zijn maar drie talen waarin Wagner compleet verschenen is. Duits natuurlijk, maar dat is nooit hertaald in de moderne taal, een Engelse van tussen 1895 en 1900 en een Franse vertaling tussen 1924 en 1928.”

Het belangrijkste

La Fenice Venetië, diner t.g.v congres Richard Wagner Verband International. Met onder meer Horst Eggert, voorzitter RWVI.

Een andere belangrijke activiteit volgde een paar jaar later. Het Richard Wagner Verband International had het Nederlandse Wagnergenootschap gevraagd in 2018 hun internationale jaarcongres te organiseren. Dat wilde het Wagnergenootschap graag doen, maar dan moest er in die periode wel een opera van Wagner in Amsterdam op het programma staan. Dat bleek een te grote hinderpaal.
“Het was van onze kant helemaal voorbereid, we hadden aanbevelingsbrieven uit Bayreuth. Maar het ging allemaal heel moeizaam met de opera en het is uiteindelijk niet gelukt. We hadden de nalatenschap van Hoelen en hielden het geld vast om een eventueel tekort van het congres te dekken. Wat gaan we daarmee doen vroegen we ons af, we gaan niet voor bank spelen. Toen is het idee ontstaan om bij het IVC (Internationaal Vocalistenconcours) de Wagnerprijs in te stellen.”

Om dat te realiseren besloot het Wagnergenootschap een aparte stichting op te richten, bedoeld om Wagner-activiteiten buiten het interne verenigingsverband te kunnen organiseren.
“Dat is volgens mij het belangrijkste dat ik heb gedaan. Alle culturele instellingen worden een stichting, anders kan je geen ANBI worden. Wij willen een Wagnervereniging blijven, de Wagnerstichting komt erbij. Voor de oprichting hebben we een gespecialiseerd bureau in Brabant in de arm genomen, want de ANBI-dienst van financiën zit in Brabant. Met boeven vang je boeven. Binnen vier weken was dat geregeld en hadden wij de culturele ANBI-status. Daarmee heb je een financieringsbron die je als vereniging nooit kunt krijgen.
Dat is essentieel voor ons toekomstig bestaan. We zijn nu ook veel maatschappelijker en in de muziekwereld betrokken. Ik heb de mazzel gehad te kunnen samenwerken met geweldig goede en actieve medebestuursleden. We waren én een vriendenteam én we hebben als bestuur een heel bewust nagestreefde professionaliseringsslag gemaakt. Ik ben ze dankbaar, zonder hen was dat alles niet mogelijk geweest.”

Wagnerprijs

IVC prijsuitreiking eerste Wagner Prijs aan Eunkyong Lim; links jurylid Eva Wagner

De Wagnerprijs van het IVC vindt Leo Cornelissen achteraf bekeken misschien wel het leukste dat hij bij het genootschap heeft gedaan. Als voorzitter van het Wagnergenootschap was hij namelijk ook voorzitter van de Wagnerjury.
“In zo’n jury zitten om aan jonge zangers een prijs te kunnen geven, dat vind ik heel leuk. Überhaupt het contact met die stipendiaten, wat toch een soort kerntaak van ons is geworden, zet zich dan door in die Wagnerprijs. We hebben de laatste tijd zeer gekwalificeerde kandidaten als stipendiaat gekregen. Dat is zeer geprofessionaliseerd, we hebben de selectie uit handen gegeven en dat

heeft ons als vereniging aanzien gegeven in de wereld. We zijn daardoor een herkenbare partij geworden. Op het IVC waar ze altijd Mozart en belcanto doen komt nu ook een keer Wagner aan de beurt. Dat is ook de doelstelling van het Wagnergenootschap, het propageren van Wagners muziek. We hebben in de jury, waarvan ik q.q. voorzitter ben, drie mensen uit de grote jury, echte Wagner deskundigen. Daarnaast zit onze talentscout erin als onze deskundige. Ik ben degene die dit onderdeeltje van het grote IVC coördineert en zorgt dat het goed verloopt. En dat je kan ingrijpen, zoals de laatste keer met Helena Koonings. We hebben haar toen, onverwacht, als extra prijs, stipendiaat gemaakt van ons genootschap. Het is wel stressvol werk, maar erg leuk om te doen."

Na afloop van een stipendiatenconcert met Florieke Beelen en de ereleden Eva-Maria Westbroek en Frank van Aken

Zo goed, die klank

Uiteraard is Leo Cornelissen als voorzitter van het Wagnergenootschap regelmatig in Bayreuth geweest.
"In 1990 ben ik me naar aanleiding van de *Parsifal* gaan inschrijven voor Bayreuth. Na zeven jaar kregen we kaartjes, een *Parsifal* en een *Meistersinger*. De volgende kregen we pas in 2007, een *Ring*. Daarna ben ik vrijwel elk jaar geweest. In 2008 was er in het Städelmuseum in Frankfurt een tentoonstelling van Utrechtse Caravaggisten. Daar wilde ik in het laatste weekend dat het nog kon naartoe, eind juli. Verrek, dacht ik, dan begint Bayreuth ook, al die hotemetoten bij de openingsvoorstelling wil ik wel eens zien. Maar toen ik er toch stond wilde ik het theater ook wel in. Er was natuurlijk geen kaartje te krijgen, maar bij de kassa zeiden ze: ga even naar de Freunde von Bayreuth, daar is misschien een kaart teruggekomen. Dat was voor mij een moeilijk onderwerp, want die waren natuurlijk hartstikke fout geweest in de oorlog en in de tijd van Wieland Wagner waren ze tegen alles wat modern was. Een discutabele club was het toen. De tijden zijn intussen wel veranderd. Maar goed, ik ging daar naartoe en inderdaad, ze hadden een kaartje. Maar moet u horen meneer, we zijn een vereniging met leden en als er belangstelling is gaat het kaartje naar een lid, die betalen daar met hun contributie extra voor. Als ik nou zelf lid wordt, zei ik, dan heb ik toch ook recht op een plaats? Zulke ogen! Ik moest wel dokken natuurlijk, maar ik heb daar toen een *Tristan* gezien.

Bij het Festspielhaus met partner Ton...

...en met 'some of the usual suspects': vlnr Peter Franken, Leo, Jack van Dongen, Pieter Koenders en Fred Blei.

Als lid van de Freunde krijg je meer kansen. Daarna kwam ik in het bestuur en als vereniging kan je een paar kaarten kopen, zodat je als begeleider met de stipendiaten meekunt. Indertijd kregen de voorzitters van de Wagnerverenigingen extra kaarten toegewezen. Daar moest je natuurlijk wel voor betalen, zoals voor alles. Zo ben ik er heel wat keren geweest. Ik heb alleen 2014 overgeslagen. Na die verschrikkelijke *Ring* van Castorf hoefde ik even niet meer.
Ik ga niet voor de ensceneringen en ook niet voor de zangers zozeer. Die kennen we wel en kunnen we ook in Londen, Parijs of Berlijn horen. Je gaat voor de sfeer, je gaat voor het orkest, de klank. Een paar jaar terug was ik bij de *Tristan*. Ik vind die *Tristan* van Katharina Wagner vervelend, maar dat voorspel van Thieleman! Hij is volgens mij de grootste Wagnerdirigent van dit ogenblik. Ik was er na afloop van dat voorspel even uit, ik was helemaal weg. Het kan me dus toch nog overkomen. Ook mij. Ik heb het eerste kwartier daarna niets meer gezien of gehoord. Zo goed. Die klank, dat hoor je nergens zo."

Verzamelen

Een verhaal over Leo Cornelissen is niet compleet zonder het over verzamelen te hebben. Hij mag dan Wagnervoorstellingen verzamelen, 263 om precies te zijn, hij is toch vooral verzamelaar van Wagnerboeken en wat er nog meer aan Wagnermateriaal valt te bedenken. Sinds 2005 heeft hij een imposante Wagnercollectie bijeengebracht. Dat wordt al duidelijk als je zijn huis binnenkomt. Je loopt langs een imposant gesloten kast, zo eentje als je in archieven tegenkomt. Daar zal wel iets waardevols in zitten, denk je, of iets bijzonders. Als je daarna de hal betreedt kan de buste van de 'meester van Bayreuth' in een vestibule je niet ontgaan. Evenmin als de boekenkast, zes planken hoog en twee kolommen breed, vanwaar de naam Wagner je in veelvoud tegemoet straalt. Ook in de werkkamer met groot computerscherm is het Wagner wat de klok slaat.
"De grootste Wagnerverzameling van Nederland", zegt hij onomwonden, "groter dan de collecties van de universiteiten van Utrecht en Amsterdam bij elkaar". De laatste zal te zijner tijd de totale verzameling krijgen.
De boeken- en tijdschriftencollectie beslaat ongeveer 1200 banden. Maar er is meer, veel meer. Eerste drukken van partituren, kostuumontwerpen, historische foto's, penningen, originele affiches, prenten, werken van kunstenaars die zich door Wagner lieten inspireren. En heel bijzonder, een blad uit 1849 waarop een afbeelding van de revolutionair Richard Wagner, die gezocht werd vanwege deelname aan de opstand in Dresden. Bedoeld voor de *Polizeianzeiger*. Het is duidelijk, Leo Cornelissen is in de afgelopen jaren een bekende geworden bij antiquariaten en veilinghuizen in binnen- en buitenland. En die grote kast bij binnenkomst van het woonhuis staat er niet voor niets.